

T2- Todur Zanet'in "Can Pazarında Can Pazarlı" Adlı Eseri Hakkında

Leyla DİLEK¹

APA: Dilek, L. (2024). Todur Zanet'in "Can Pazarında Can Pazarlı" Adlı Eseri Hakkında. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 1141-1145. DOI: 10.29000/rumelide.1471666.

1. Todur Zanet'in Öz Geçmiři

Todur Zanet, 1958 yılında Kiraz ayının (Haziran) 14'ünde Gagauziya'nın Kongaz köyünde doğdu. Akademik, yazar, şair, folklorcu, araştırmacı, rejisör, senarist, yayıncı, çevirmen. Gagauz Milli Marşı'nın yazarı (22. 07. 1990). Gagauz dilinde çıkan ilk gazete "Ana Sözü" ve ilk Gagauzca çocuk dergisi "Kırlangıç"ın baş redaktörü.

25 eser yazan Zanet; şiir külliyyatı, hikâyeler, piyesler, bilim-araştırma kitapları, Gagauz folkloru, âdet ve gelenekleri, çocuklara özgü eğitsel kitaplar kaleme aldı. Ayrıca 64 kitaba ortak yazar oldu. "Gagauzlar hem Gagauzluk" ile "Gagauz Milli Yortuları" adlı belgesel filmlerinin rejisörlüğünü ve senaristliğini yaptı. Onun yaratmaları birçok yabancı dile çevrildi.

Gagauzluk ve Gagauz Devleti'nin kurulması için yaptığı çalışmalarından dolayı Gagauziya (Gagauz Yeri) Nişanı'nı ve Gagauziya madalyalarını hak kazandı. Literatürün ilerletilmesi, milli ruh zenginliklerinin kökleştirilmesine yönelik hizmetleri ve verimli yayıncılık çalışmaları nedeniyle Moldova Cumhuriyeti'nin "Gloria Muncii" devlet yüksek nişanına layık görüldü.

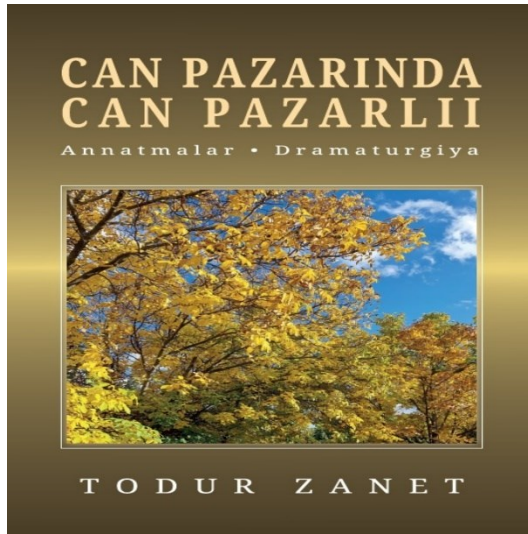
Amerika Birleşik Devletleri'nin Kentucky eyaletinin Louisville baş kasabasının şanlı vatandaşı olan Zanet, 17 literatür ödülünün de sahibidir.

2015 yılından beri Kongaz köyünün lisesi, Akademik Todur Zanet'in adını taşımaktadır.

Sanatçı, halkına dair adanmışlık duygusunu řu cümlelerle ifade etmektedir:

"İsteersiniz mi kuvettä bulunannar sizi sık-sık sevsin hem şımartsın, sizä türlü ödüllär versin hem nişannar taksın – yaltıklanın hem kul olun onnarın önündä. İsteersiniz mi halk sizi sevsin hem sayсын – halkınızın önündä başınızı iilderäk hem titireyeräk, sesirgenin onun incä damarın düülmesinä hem onun solumasına, da o düülmeyä hem o solumaya görä, hiç yaltıklanmadaan, kul olmadaan, izmet edin ona, vakıdında bir tatlı laf söläyin, bir çölmek su uzadın. Sırası geldiynän, canınızı da verin halkınız için da ozaman siz ömürünüzün en büyük ödülünü kabledeceniz – Halkınıza hem sonsuzlaa izmet edän ödülünü". (s. 4)

¹ YL., Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik / MA., Siirt University, Vocational School of Social Sciences, Applied English and Translation (Siirt, Türkiye), dilekleyla2@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3083-2214, ROR ID: https://ror.org/05ptwtz25, ISNI: 0000 0004 0399 6093

Eserin ön ve arka kapak görüntüsü.

2. İnceleme

“Can Pazarında Can Pazarlı” adlı bu eser, derleme ürünü olup 600 sayfadan oluşmaktadır. “Annatmalar” ve “Dramaturgiya”dan meydana gelen iki ana başlığı ve 23 alt bölümü kapsamaktadır.

“Annatmalar” ana başlığı şu alt bölümlerden oluşmaktadır:

Aydınnık Karannıkta (s. 5-27)

Can Pazarında Can Pazarlı (s. 28-145)

Aya Mariya (s. 146-186)

Onnar Geldilär Sabaa Karşı... (s. 187-216)

Zaman Kanatları (s. 217-219)

Malimin Mezarında (s. 220-223)

Bokluk (s. 224-252)

Tayfun (s. 253-280)

Deräylän Sözleşmāk (s. 281-282)

Dusä (s. 283-290)

Kazların Kin Çıkartması (s. 291-295)

Üz Çingenelik Kavgası (s. 296-303)

Kumur-At İçin Legenda (s. 304-305)

"Gagauzlara Karşı Yapılan Açlık Genoşidın 70-ci Kara Yıldönümü Hem O Genoşidın Büünkü Sonuçları" (Gagauz Kongresindä Akademik Todur Zanetin Dokladı). (s. 306-318)

"Dramaturgiya" ana başlığı ise řu alt bölümlerden oluşmaktadır:

Aaçlık Kurbannarı (Hergünkü Ekmeemiz Bizim) (Üç Perdeli Tragediya) (s. 321-361)

Sistema (İki Perdeli Avtobiografiyalı Dokumental Drama) (s. 362-401)

Dokuzuncu Tümen (s. 458-482)

Karı, Yaktık Yaayı! (s. 483-526)

Mozgoroy (s. 527-549)

Rız Otu (s. 550-567)

Ateş Oyuncak Diil (s. 568-573)

Jan-Baptiste Molier (Gülüntü Kukonalar) (s. 573-600)

Aydınnık Karannıkta başlıklı **birinci bölümde**; görme yetisini çeşitli nedenlerle zamanla kaybeden Malika İvanna'nın büsbütün karanlığa gömülen yaşamı konu edilmektedir.

Can Pazarında Can Pazarlı başlıklı **ikinci bölümde**; bir annenin ölüm ile yaşam arasında kalan incecik çizgideki can pazarlığı, hayatta kalma mücadelesi konu edilmektedir.

Aya Mariya başlıklı **üçüncü bölümde**; kiliselerin yakılıp yıkıldığı II. Dünya Savaşı döneminde, 40 yıl boyunca kiliseyi ve kiliseye ait değerli kitap ve önemli evrakları canı pahasına koruyan Aya Mariya'nın inançlı ve güçlü duruşu konu edilmektedir.

Onnar Geldilär Sabaa Karşı... başlıklı **dördüncü bölümde**; Sovyet rejimi tarafından tüm mallarına el konulan ve suçsuz yere Sibirya'ya sürülen çiftçi Lambu ve ailesinin dramatik öyküsü konu edilmektedir.

Zaman Kanatları başlıklı **beşinci bölümde**; Gagauz halkının iyi ve kötü dönemlerine şahit olan bir yel değirmeni konu edilmektedir. Gagauzların açlık ve sürgün yıllarına telmihte bulunan yazar, bu gerçeği bir yel değirmeninin söylem penceresinden yansıtmaktadır.

Malimin Mezarında başlıklı **altıncı bölümde**; annesini, mezarı başında özlem ve minnetle yad eden, onunla içten bir duyumsama ile dertleşen konuşucunun ruhsal ve hissel betimi konu edilmektedir.

Bokluk başlıklı **yedinci bölümde**; yere çöp döken yaşlı Dimçu'nun çevre sakinleri tarafından ilgili mercilere şikâyet edilmesi üzerine, hakkında cezai işlem başlatılması ve birtakım asılsız suçlamalara maruz kalması konu edilmektedir.

Tayfun başlıklı **sekizinci bölümde**; Tayfun adlı dost canlısı yavru bir köpeğin yaşamı konu edilmektedir. Söz konusu köpeğin sahiplenilmesi, yetişkinlik dönemi ve insanlı davranışları akıcı bir dille yansıtılmaktadır.

Deräylän Sözleşmäk başlıklı **dokuzuncu bölümde**; bir derenin, kirletilen doğaya dair üzüntüsü ve sistemi uyarımsal bir dizgeyle iletilmektedir.

Dusä başlıklı **onuncu bölümde**; Dusä adlı bir köpek tarafından aniden bacağundan ısırılan konuşucunun yaşadığı korku ve panik dolu anlar ile duyduğu endişe konu edilmektedir.

Kazların Kin Çıkartması başlıklı **on birinci bölümde**; Kaz köyünün bu isimle anılma nedeni ile köy halkının kazlara dair saygın ve koruyucu tutumu alegorik düzlemde konu edilmektedir.

Üz Çingenelik Kavgası başlıklı **on ikinci bölümde**; Ahne köyünün üzüm bağlarında çalışan gündelik işçilerin, bağlara, üzüm satın almak için gelen ziyaretçilere karşı sergiledikleri ilgisiz ve çıkarıcı yaklaşımı konu edilmektedir.

Kumur-At İçin Legenda başlıklı **on üçüncü bölümde**; Bucak kırlarında yapılan at koşularında enerjisiyle dikkat çeken Kumur-At'ın efsanevi öyküsü konu edilmekte, Kumur-At ile Komrat arasındaki bağıntı alegorik bir üslupla semantize edilmektedir.

Gagauzlara Karşı Yapılan Açlık Genoğdın 70-ci Kara Yıldönümü Hem O Genoğdın Būüncü Sonuçları başlıklı **on dördüncü bölümde**; 1946-1947 yılları arasında Gagauzlara uygulanan açlık soykırımının ve yapılan baskıların 70. kara yıl dönümü ile o soykırımın bugünkü sonuçlarına dair tespitler tebliğ edilmektedir.

Aaçlık Kurbannarı başlıklı **on beşinci bölümde**; II. Dünya Savaşı yıllarında Gagauz Türklerine yaşatılan acılar ve açlık yoluyla yapılan soykırım konu edilmektedir. Yazarın derin ve içten söylemiyle aktarılan bu trajedi, bütün gerçekliğiyle gözler önüne serilmektedir.

Sistema başlıklı **on altıncı bölümde**; geçmişte KGB adına çalışan Semon, İstanbul'da kaybolan kızını bulabilmek için Todi'den yardım ister. Todi'nin, durumu Türk polisine bildirmesi üzerine gelişen olaylar dizisi ve gerçekleştirilen sistemli kurtarma operasyonu konu edilmektedir.

Būülü Maaza başlıklı **on yedinci bölümde**; birbiriyle komşu olan üç kadının, kocalarını alkol alışkanlığından vazgeçirmek amacıyla birtakım ürkütücü kılıklara bürünüp onları şarap mahzeninde korkutma planları konu edilmektedir.

Dokuzuncu Tūmen başlıklı **on sekizinci bölümde**; Oğuzların her yıl aldıkları haraç vergisinde çıkan bir sorun nedeniyle Oğuz Beyi, Dede Korkut'un da onayını alarak Begil'i, bu sorunu çözmesi için görevlendirir. Bir av sırasında sakatlanan Begil'in, görevi oğlu Emran'a devretmesi ve Emran'ın düşmanla cesurca savaşması konu edilmektedir.

Karı, Yaktık Yaayı! başlıklı **on dokuzuncu bölümde**; yıllar sonra evlatlık olduğunu öğrenen Andrişa'nın, soy bağlarıyla ilgili olaylar yumağı konu edilmektedir.

Mozgoroy başlıklı **yirminci bölümde**; çocuklara yönelik örüntülenen büyülü bir masalsı söylem konu edilmektedir. Eğitici, öğretici ve güldürücü öğelerle betimlenen estetiksel yaratıda, fantastik varlık ve olayların metaforik katmanda yansıtıldığı, okuyucunun duygu ve düşünce evreninin gelişimine önemli katkılar sunulduğu görülmektedir. Yazarın coşkun ve özgün söylemiyle zenginleşen sanatsal imgelem, Gagauz halk kültürü unsurlarından çeşitli izler taşımaktadır.

Rız Otu başlıklı **yirmi birinci bölümde**; Gagauz halk efsaneleri motiflerinden yansıyan ve çocuklara hitaben desenlenen masalsı piyes konu edilmektedir. Fabl türüyle harmonize edilen estetiksel yörüngenin anlam sığısında; tabiat anaya saygı duyma, onun verdiği nimetlerin değerini bilme ve doğayı koruma temleri öne çıkmaktadır.

Ateş Oyuncak Diil başlıklı **yirmi ikinci bölümde**; çocukların merak duygusunun ve keşfetme isteğinin oyun oynama tercihlerine dair yansıması konu edilmektedir. Bu bağlamda işlenen uyarımsal söylemde, ateşle oyun oynama davranışından kaynaklı olası tehlikelere dikkat çekilmektedir.

Jan-Baptiste Molier (Gülüntü Kukonalar) başlıklı **yirmi üçüncü bölümde**; burjuva hayatına özenen iki soylu hanım tarafından reddedilen ve aşağılanan iki genç adamın, uşaklarını, kızların hayranlık duyduğu şekilde giydirek onlardan intikam almaları konu edilmektedir. Yazarın güçlü çevirisiyle anlam kazanan, güçlü diyaloglar ve politik göndermeler ile tasvirlenen oyun, komedi sanatının gizil inceliklerini yansıtmaktadır.

Akademik Todur Zanet'in "Can Pazarında Can Pazarlı" adlı eserinde varsıl bir edebi potansiyelin estetik yankısı belirlemektedir. Çok yönlü aydın kişiliğiyle dikkat çeken yazar, sanatsal bir betimle yarattığı yazımsal tabloda; dil bilinci, tarihi ve sosyo-kültürel olaylar, masal ve legendalar, aile bağları, doğa ve hayvan sevgisi tarzındaki temsel yapıları ustaca işlemektedir. Sanatçının, kültürel öğelerle resmettiği söylem tablosunda canlı, etkili ve ilgi çekici diyaloglar ile özgün çeviriler göze çarpmaktadır. Atasözleri ve deyimlerle güçlendirdiği ifade ekseninde, estetiksel bir yön çizerek okuyucunun düş evrenine orijinal bir renk ve ahenk katmaktadır.

Gagauz Türkçesine özgü estetik bileşenlerle harmanlanan yapıt, yaşayan bir dilin edebi dokusuna ve kültürel boyutuna sanatsal bir çağrışım yüklemektedir. Eser, okuyucunun hayal dünyasını zenginleştirmenin yanı sıra, ilgili kitlelere geniş bir araştırma-inceleme alanı sunmaktadır. Türk dünyasına ve Türk diline yaptığı katkılardan dolayı Gagauz aydını Todur Zanet'e teşekkür ediyor, yaşamı boyunca sağlık, esenlik ve başarı diliyoruz.

Kaynak

Zanet, T. (2023). *Can Pazarında Can Pazarlı*. Komrat. "Blitz Poligraf" SRL.